

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Tečaj X.

V saboto 5. junia (ranoletna) 1852.

List 45.

Od kdaj pregovor:

„Ga v žakelj dene“.

(Konec.)

Ko zasije drugo jutro zora,
Vsih strani valí se gosto ljudstvo
In nabere brezštevilna množ'ca
Se na tergu pred cesarskim dvorom;
Gledavcev napolnijo se oknja
Krog in krog po tri verste visoko.
Pride car iz svojega poslopja,
Vsede na visocem se altanu,
Za njim dva junaka, dva oproda;
Pa junakoma pomigne k sebi,
Da namesti smertnega orožja
V hrabre leve jima dolge žaklje.
Pa koračita junaka močna
Na bojišču eden zoper druga.
Zdaj ozrè se ljudstvo na Španjola,
Meril je tri vatlé in tri palce,
Krepka kakor jeklo mu je roka,
Pod njegovo nogo tlak se trese,
Bliska se oko mu polno ognja;
Zdaj stermí nad Ravbarjem Slovencem,
Bila mu do tal je brada gosta
In nazaj od tal do pasa zopet,
Krepka, kakor jeklo mu je roka,
Da drobil je z njo železne podkve,
Bliska se oko mu polno ognja.
Ravbarja zagrabi španjski vitez
In tri čevlje dvigne nad zemljo ga,
Pa ne more stlačiti ga v žakelj;
Pa zagrabi Ravbar mi Španjola,
Ga zagrabi mi za krepko ramo,
In šest čevljev dvigne nad zemljo ga.
Trikrat ga zasuče mi nad glavo,
Pa potem zmaši ga v žakelj komaj,
Ter nad glavo žakelj mu zaveže,
Ga zaveže, zmaga mi Španjola.
Zdaj poklekne Ravbar pred cesarja,
Cesar pa se dvigne iz prestola
In pripelje v dar mu Bojoslavo,
Ki je bila vsih lepot lepota. —
Tako se končala je ta pravda,
In pregovor: — pravi stara zgodba —
»V žakelj dene ga« od tod izvira.

Kmetijske skušnje.

(Nadležne vertne polše pokončati), se tje, kjer jih je nar več, položi nekoliko ravno (frišno) omajenih věrb. V malo minutah boš vidil verbe vse polne polžev, ki se potem pokončajo. Tako naj se verbe pokladajo, dokler je kaj polžev.

(Pomoček zoper trut ali prepad teletnika ali maternice pri kravah). Če je kravi teletnik vùn stopil, vzemi za dobro periše kaše (Brein), jo stolci ali zmlij prav drobno, in potresi s to moko po tem teletnik (maternico) krog in krog, kteriga moraš pa poprej z mlačno vodo čisto vse nesnage

umiti. Si ga na to vižo umil, s kašnato moko potresil, ga spravi z mehkim pèrtam rahlo v pravo lego nazaj. Krava naj se postavi potem z zadnjima nogama višji. — Časnik „Landw. Dorfzeit.“ pravi, da je ta pomoček že mnogokrat poterjen bil. Mi ga naznanimo za poskušnje, brez da bi ga bili še sami poskusili.

(Konja v štali odvaditi, da z zadnjima nogama ne bërca) se mu eno stopnjo zad nog žakelj s slamo nabasan natveze, ki na 2 vervih spod stropa visi. Konj bije proti žaklju, žakelj pa oplazi konja ponogah; tako se tepeta eden družiga, dokler se konj tega ne naveliča in bercanja za zmiřej odvadi.

Krašovec Krašovcam:

kako naj začnó Kras pogojzdití.

Veliko, sila veliko se je že govorilo in pisarilo o pogojzdenji goliga Krasa. Če bi bilo mogoče ta namen spolniti s samimi besedami in pisanjem, bi bil že prihodnji blagostan Krašovcov dobro nasnovan.

Ali nič še ni čuti, da bi bile besede djanje rodile. Le malo prebivavcov Krasa menda zapopade in previdi važnost te prenarodbe, kterih telesne in dnarne moči ne zamorejo speljati, česar želijo in za potrebno spoznajo. Kdo pak se smé prederzniti, da bi terjal, naj bi ta peščica domoljubov vse svoje življenje in premoženje v blagor zaspanih sosedov potrosila! Dokler se prebivavci Krasa v ta namen ne zedinite, po uku previdnih rodoljubov se pogojzdenja svojih goličav sploh ne lotite, bojo vse namere za pogojzdenje Krasa enake oblaku prešle, kteriga, ko ob veliki suši ravno mislimo, da nam je zaželjeni dež donesel, nasprotni vihar v daljne kraje prežene. Prebudite se tedaj, ravnajte po navodu v ta namen združenih možakov, in namen bo rodovitno delo postalo. Zedinjeni in s pripomočjo v podporo naprošeniga vladarstva zamorete vse zaderžke in težave zmagati. Kaj da človeška moč premore, lahko vidite iz del na železnici, od kterih se našim sprednikom še celò sanjalo ni. Čez močirje peljejo terdne ceste, zidani mostovi stojé, kodar ni bilo mogoče ne živini ne ljudém gaziti. Celi hribje so prederti, in po ravni poti dervi parohlapon, ki vleče za sabo do 5000 centov blaga.

Perva potreba za pogojzdenje Krasa je pa razdelitva pašnikov ali gmajn. Nihče ne dela rad za druge; le kdor je zagotovljen, da bojo on, njega otroci ali dedči dohodke njegoviga truda uživali, se bode z veseljem teškiga dela lotil. Kdor

pa vidi, da bodo lakomni sosede v kratkim celi upnjega truda vničili, ga zboljšanje zemlje malo mika, zlasti na Krasu, ker trebljenje kamnja dá veliko opraviti, in v pusti zemlji vsaktera rast le počasi napreduje.

Po speljani razdelitvi kaže vsakterimu lastniku, da iz svojiga dela narpoprej kamnje pobere, s pobranim kamnjem ograjo s suhim zidom napravi, po množici svojih ovac vsako leto en kos ograde prekopa, potler ovce nekoliko noči v prekopani ograji spati pustí, da mertvico pregnojijo, in v tako vdelan svet jesenželod, jesenovo, berstovo, rešelikovo, akacijevo seme ali tudi seme še drugih lesnih plemen zaseje.

Veselje bo viditi, kako čversto bode seme na tako pognojenim prostoru kalilo, in drevjiče rastlo. Tretje, četrto leto se bode v tako nasnovanim sadišu znalo veliko pregosto stojećih drevesic vùn vzeti in drugod posaditi.

Se dobro vé, da sadiše mora biti zagrajeno, in tako dolgo v miru ostati, dokler verhi drevjiča gobcu živine ne odrastejo. Kako naprej ravnati, bo delo samo kazalo. J. O.

Vodila k sreči in blagostanju, *za mestjane in kmetovavce.*

(Konec.)

**16. Red ni samo duša vsiga gospodarstva, te-
moč je polovina življenja.** Opravi torej vse berž ob pravim času, in kar zamoreš danes storiti, ne odlašaj na jutro. Hrani tudi skerbljivo svoje gospodarsko in poljsko orodje, tergovske bukve, pisma itd., ter vsakimu odloči svoje mesto.

17. Porok je večkrat plačevavec. Ko te poroka hočejo, je to znamenje, da tisti, za kteriga imaš dober stati, ali nima zaúpa, ali ne denarja. Dobro prevdari tedaj, preden greš za poroka; bolji je prva zamera, ko druga.

18. Ne obupaj koj, ko te hudi časi in nesreča zadenejo! Po dežji sije sonce, in po žalosti prihaja veselje, in tako tudi nasproti. Živi pobožno in pametno, da boš za vse pripravljen; naj te tudi nobeno napotje ne oplasi, na sebe in na Boga zaúpati. Bog oblači, Bog prevedri.

19. Otroci včasih hitro zapravijo, kar stariši trudovito pripravijo. Mnogokrat se zgodí, da premoženje, kteriga so stariši težavno in počasi nabrali, u rokah zapravljevih otrok ob kratkim na vse štiri vetrove razleti. Kdor tedaj noče, da bi teško zadobljeno imetje in trudovito pridelane denarje enkrat njegovi otroci lahkomiselno potratili in zapravili, naj jim prigodno nekaj denarja u roke da, ž njim po svoji volji ravnati, pa naj pazljivo gleda na-nje, kaj da počenjajo, in da denarje dobro obernejo. Otroci naj ne skoparijo, pa zarano naj se vadijo, pametno hranovati, ter skerbljivo ravnati z denarjem, ki po niti pride, po vervi pa zgíne. J. Š.

Polovanje

po nekterih jugo-slavenskih krajih.

Spisal M. Verne.

14. pismo.

Dragi prijatel!

Tri četerti ure od mesta na jugo-izhodni strani ima Zagrebški škof veliko lepo posestvo, krasen gaj, ki se mu Maksimir pravi. Ogledal sim ga z gimna-

zialnim učiteljem in slavnoznanim rodoljubam g. Macunam, in s cesarskim vradnikom g. Šnidersičem, s kterima sim bil že iz Tersta znan. To celo posestvo je res krasno in vredno, de vsak popotnik ga ogleda. Hvale vredno je pa tudi to, de je mestnjanam za sprehajališče odperto. Horvatam sim očitno vstregel, ko sim jim na vprašanje: jeli mi Maksimir dopade? odkritoserčno odgovoril: Biškup Zagrebački ima više krasnoga, kao su imeli negda svi dvanest apostoli skupa.

Tretji dan sim poglavno horvaško mesto spet zapustil, in se nazaj proti domovini v Samabor podal.

Samabor je velik lep terg v severno-zahodnjim kotu te lepe ravnine. Terg šteje do 450 hiš in mende okoli 3000 duš. Stara farna cerkev stoji na nekim griču poleg terga proti jugu, in precej pod gričem je veliko lepo teržišče. Veći del terga pa se vleče dalječ po ozkim žlebu med visocimi hribi. Nad tem žlebom, po kterim majhen potok teče, so viditi na visocim griču, na desni strani potoka, krasni ostanjki starodavniga grada, ki je bil nekđaj — če se ne motim — českiga kralja Otókarja. — Samaborci imajo blizo farne cerkve tudi frančiškanski samostan. Tudi so nekje v tem kraji fužine in rudarija, kjer se baker ali kotlovina koplje.

Popoldne sim jo naprej potegnil, in kmalo sim bil spet na Krajskim, namreč pri krasnim gradu v Mokricah. V tem kaj prijetnim kraji, kjer se tri jugo-slavenske dežele mejé, namreč Štajarska, Krajska in Horvaška, sim z ganjenim sercam premišljeval, kako potrebna je prava in priserčna sloga vsim austrijskim deželanam. Vsaka dežela naj le zvesto ohrani sveto doto, ki jo ji je Bog dal, to je, svoj jezik, svoje starodavne šege in svojo narodovnost, in živa bratovska vzajemnost naj kraljuje med narodi, ki so po rodu sinovi ene matere; — ali vsi vkup naj tudi s pravo ponosnostjo vedno spoznajo, de smo udje ene velike družine, de smo deržavljani mogočniga austrijskiga cesarstva.

Blizo krasniga Mokriškiga grada je vas, ki se ji Jesenice pravi, za kupčijo silno pripraven kraj zavolj lege pri ladjonosi Savi, in zavolj stika imenovane trojne meje. — Iz Jesenic pelje cesta med lepo obršenim hribam in med derečo Savo skozi Čatež čez Kerko, ki se tu pri Brežcah, zalim Štajarskim mesticu, v Savo izliva. Brežce (Rann), ki se lepo že od dalječ vidijo, so na neki višavi pri Savi, Krajski vasi z imenam Čatež ravno nasproti. V ti prijetni vasi pa se nisim vstavil, temuč naravnost v Kerško vas šel, ki se ji po nemško „Munkendorf“ pravi. — Kerška vas je še v veliki lepi ravnini, ki se Kerško polje imenuje. Čez Kerko, ki veliko raznih rib in imenitnih rakov redí, pelje tu lep most. Od tod sim jo po lepim polji v Leskovec potegnil, kamor sim o mraku prišel. — Poti me je bil spomin popolnoma zapustil, kar se mi ni prej še nikdar tako zgodilo. Ko se namreč po široki lepi ravnini memo neke vasi poleg Save peljem, mi pokaže Zagrebški voznik prekopane tla rekoč: „Vidite gospodine, ovdi so bile kuće“. „Kada so bile?“ ga vprašam. — „A Bog zna, kada“, mi odgovorí. In nikakor mi niso nekdanji Rimljani na misel prišli. Ko zvečer v Leskovec pridem, povém ta pogovor z voznikom častitimu gospodu tehantu Svetlinu, s kterim sim že od mladih let znan, in ga vprašam, kaj je tam bilo. Lejga, lejga! mi odgovorí, kaj ne véš nič od Novioduna? Čakaj, jutro ti bom dal starih rimskih denarjev, ki so bili tam najdeni. — In res mi da drugi dan nekoliko tacih znamenitih denarjev, namreč:

1. eniga neke plemenite rimske rodovine (Famil. Mamilia), ki ima na eni strani Merkurjevo glavo z operutenim klubukam;